

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ**ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ****ΘΕΜΑ Α1**

α. Τον Ιούλιο του 1914 ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη *Οργανισμός*, με σκοπό την άμεση περίθαλψη και στη συνέχεια την εγκατάσταση των προσφύγων σε εγκαταλελειμμένα τουρκικά και βουλγαρικά χωριά της Κεντρικής και Ανατολικής Μακεδονίας. Παρεχόταν συσσίτιο, προσωρινή στέγη και ιατρική περίθαλψη, μέχρι οι πρόσφυγες να βρουν εργασία ή να αποκτήσουν γεωργικό κλήρο. [βλ. σχολ. βιβλ. 140 – 141]

β. Το Νοέμβριο του 1919 υπογράφηκε η συνθήκη του Νειγύ, που προέβλεπε την παραχώρηση της Δυτικής Θράκης από τη Βουλγαρία στην Ελλάδα. Στη συνθήκη ήταν συνημμένο το «*Σύμφωνο περί αμοιβαίας μεταναστεύσεως μεταξύ Ελλάδος και Βουλγαρίας*». Με βάση αυτό, αναχώρησαν από την Ελλάδα περίπου 50.000 Βούλγαροι και από τη Βουλγαρία περίπου 30.000 Έλληνες (περίπου 20.000 ακόμη Έλληνες είχαν μεταναστεύσει πριν από την υπογραφή της συνθήκης). [βλ. σχολ. βιβλ. 140]

γ. Η Συνθήκη των Σεβρών (28 Ιουλίου / 10 Αυγούστου 1920) αποτέλεσε τη μεγαλύτερη διπλωματική επιτυχία της Ελλάδας και δικαίωσε την τολμηρή πολιτική του Βενιζέλου. Η μικρή Ελλάδα των παραμονών των Βαλκανικών πολέμων γίνεται με την υπογραφή της Συνθήκης «*η Ελλάδα των δύο Ηπείρων και των πέντε Θαλασσών*». Το όραμα της *Μεγάλης Ιδέας* φαίνεται να γίνεται απτή πραγματικότητα. Η Συνθήκη των Σεβρών μεταξύ άλλων όριζε ότι η περιοχή της Σμύρνης θα βρισκόταν υπό ελληνική διοίκηση και κατοχή για πέντε χρόνια. Ύστερα από την περίοδο αυτή θα μπορούσαν οι κάτοικοι με δημοψήφισμα να αποφασίσουν την προσάρτηση της περιοχής στην Ελλάδα. [βλ. σχολ. βιβλ. σελ.96, 144]

ΘΕΜΑ Α2

- α. Σωστό
- β. Σωστό
- γ. Σωστό
- δ. Λάθος
- ε. Λάθος

ΘΕΜΑ Β1

Το Νοέμβριο του 1920 η φιλοσυμμαχική κυβέρνηση του Βενιζέλου έχασε τις εκλογές και την εξουσία ανέλαβαν τα φιλοβασιλικά κόμματα που έσπευσαν να επαναφέρουν τον ανεπιθύμητο στους Συμμάχους βασιλιά Κωνσταντίνο. Οι Σύμμαχοι, σε αντίποινα, έσπευσαν να αποσύρουν την κάλυψη του χαρτονομίσματος και έτσι, ένα σημαντικό τμήμα της νομισματικής κυκλοφορίας βρέθηκε χωρίς αντίκρυσμα. Επιπλέον, από το 1918 και μετά, ο κρατικός ισολογισμός έκλινε με παθητικό, ενώ ταυτόχρονα η παρουσία στη Μικρά Ασία εξελίχθηκε σε σκληρό και δαπανηρό πόλεμο. Το Μάρτιο του 1922 τα δημοσιονομικά δεδομένα έφτασαν σε πλήρες αδιέξοδο, το οποίο αντιμετωπίστηκε με έναν απρόσμενο τρόπο. Λίγους μήνες πριν από την κατάρρευση του Ελληνικού Μετώπου στη Μικρά Ασία, η Κυβέρνηση προέβη σε ένα πρωτότυπο εσωτερικό αναγκαστικό δάνειο, με διχοτόμηση του χαρτονομίσματος. Το αριστερό τμήμα εξακολουθούσε να κυκλοφορεί στο 50% της αναγραφόμενης αξίας, ενώ το δεξιό ανταλλάχθηκε με ομολογίες του Δημοσίου. Η επιχείρηση στέφθηκε από επιτυχία, το κράτος απέκτησε 1.200.000.000 δραχμές και το πείραμα επαναλήφθηκε το 1926. Φυσικά, ο νομισματικός αυτός ελιγμός δεν στάθηκε ικανός να προλάβει τη Μικρασιατική καταστροφή και τις βαρύτατες συνέπειές της. [βλ. σχολ. βιβλ. σελ.50]

ΘΕΜΑ Β2

α. Οι διαφορές του αγροτικού προβλήματος στην Ελλάδα, σε σχέση με γειτονικές ή άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οφείλονταν στις ιστορικές ιδιομορφίες της ελληνικής ανάπτυξης. Το ίδιο ισχύει και για το εργατικό κίνημα.

Στο τέλος του 19ου αιώνα συναντάμε στην Ελλάδα σοσιαλιστικές ομάδες και εργατικές ομαδοποιήσεις. Η πολιτική και κοινωνική τους επιρροή ήταν σαφώς μικρότερη από εκείνη που άσκησαν αντίστοιχα κινήματα σε βιομηχανικές χώρες της Δύσης αλλά και σε βαλκανικές (π.χ. Βουλγαρία). Η απουσία μεγάλων σύγχρονων βιομηχανικών μονάδων οδήγησε σ' αυτήν την καθυστέρηση από κοινού με άλλους παράγοντες. Στα μεγάλα δημόσια έργα της περιόδου, σημαντικό ποσοστό του εργατικού δυναμικού προερχόταν από το εξωτερικό (στη διάνοιξη της διώρυγας της Κορίνθου εργάστηκαν πολλοί Ιταλοί) ή ήταν πρόσκαιρης, βραχύχρονης απασχόλησης. Πιο σταθερό εργατικό δυναμικό δούλευε στις μεταλλευτικές επιχειρήσεις, όπου και εκδηλώθηκαν οι πρώτες καθαρά εργατικές εξεγέρσεις (Λαύριο, 1896). Στον ιδεολογικό τομέα η επικράτηση της Μεγάλης Ιδέας εμπόδιζε την ανάπτυξη και διάδοση ιδεολογιών με κοινωνικό και ταξικό περιεχόμενο.

Η κατάσταση αυτή κράτησε ως το τέλος των Βαλκανικών πολέμων. **[βλ. σχολ. βιβλ. σελ. 46]**

β. Στη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, οι πιέσεις που δέχτηκε η ελληνική κοινωνία, η εμπλοκή της σε διεθνείς υποθέσεις και ο αντίκτυπος της ρωσικής επανάστασης οδήγησαν το εργατικό και το σοσιαλιστικό κίνημα σε ταχύτατη ωρίμανση. Προς το τέλος του πολέμου ιδρύθηκε η Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (ΓΣΕΕ) που συμπεριέλαβε κλαδικά και τοπικά σωματεία, και το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα της Ελλάδος (ΣΕΚΕ), που λίγο αργότερα προσχώρησε στην Τρίτη Κομμουνιστική Διεθνή και μετονομάστηκε σε Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος. **[βλ. σχολ. βιβλ. σελ. 46 – 47]**

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

α. Στις 24 Ιουλίου 1923 υπογράφηκε η Συνθήκη ειρήνης της Λοζάνης. Έξι μήνες πριν, στις 30 Ιανουαρίου 1923, είχε υπογραφεί η ελληνοτουρκική Σύμβαση, η οποία ρύθμιζε την ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Προβλεπόταν η υποχρεωτική ανταλλαγή μεταξύ των Ελλήνων

ορθοδόξων κατοίκων της Τουρκίας και των Μουσουλμάνων κατοίκων της Ελλάδας. Το κείμενο Α που αποτελεί δευτερογενή πηγή επιβεβαιώνει την υποχρεωτική ανταλλαγή που καθορίζεται με μοναδικό κριτήριο τη θρησκεία. Κατά συνέπεια οι Τουρκόφωνοι ελληνορθόδοξοι και οι ελληνόφωνοι Μουσουλμάνοι υποχρεώνονταν να μεταναστεύσουν σε χώρες αλλότριες ως προς την κουλτούρα και τη γλώσσα τους «Στις 30 ... γλώσσα τους».

Αυτή θα ίσχυε τόσο γι' αυτούς που παρέμεναν στις εστίες τους, όσο και για εκείνους που είχαν ήδη καταφύγει στην ομόθρησκη χώρα. Μάλιστα, η ανταλλαγή ίσχυσε αναδρομικά για όλες τις μετακινήσεις που έγιναν από τη μέρα που κηρύχθηκε ο Α' Βαλκανικός πόλεμος (18 Οκτωβρίου 1912). Από την ανταλλαγή αυτή εξαιρέθηκαν οι Έλληνες ορθόδοξοι της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου και οι Μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης. Οι ανταλλάξιμοι, σύμφωνα με τη σύμβαση ανταλλαγής: θα απέβαλαν την παλιά ιθαγένεια και θα αποκτούσαν την ιθαγένεια της χώρας στην οποία θα εγκαθίσταντο, είχαν δικαίωμα να μεταφέρουν την κινητή περιουσία τους, είχαν δικαίωμα να πάρουν από το κράτος στο οποίο μετανάστευαν ως αποζημίωση περιουσία ίσης αξίας με την ακίνητη περιουσία που εγκατέλειπαν φεύγοντας, θα διευκολύνονταν στη μετακίνηση τους από τη Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής.

Η συμφωνία αυτή για ανταλλαγή πληθυσμών διέφερε από τις προηγούμενες. Καθιέρωνε για πρώτη φορά τη μαζική μετακίνηση πληθυσμών και είχε υποχρεωτικό χαρακτήρα, ενώ οι μέχρι τότε συμφωνίες προέβλεπαν εθελοντική μετανάστευση κατοίκων κάποιων επίμαχων περιοχών. Συγκεκριμένα, το κείμενο Α αναφέρει ότι στα πλαίσια αυτής της σύμβασης 585.000 μουσουλμάνοι θα ανταλλάσσονταν με 1.300.000 χριστιανούς Ορθοδόξους. «Το σχέδιο ... Ορθοδόξους». Το κείμενο Α φωτίζει περισσότερο τη δυσμενή συνθήκη στην οποία βρίσκονταν οι ελληνικοί πληθυσμοί της Τουρκίας. Σε ύστερο χρόνο, το 1929 ο Βενιζέλος παραδέχτηκε ότι η σύμβαση δεν ήταν μια απλή συμφωνία για την ανταλλαγή ελληνικών και μουσουλμανικών πληθυσμών και των περιουσιακών τους στοιχείων, αλλά πρώτιστα μια συμφωνία απέλασης του μουσουλμανικού πληθυσμού μετά την εκδίωξη του αντίστοιχου ελληνικού από την Τουρκία.

Με βάση το άρθρο 11 της Σύμβασης της Λοζάνης ιδρύθηκε η Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής με έδρα την Κωνσταντινούπολη. Την αποτελούσαν έντεκα μέλη (τέσσερις Έλληνες, τέσσερις Τούρκοι και τρία μέλη-πολίτες

ουδέτερων κατά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο κρατών) με αρμοδιότητα τον καθορισμό του τρόπου μετανάστευσης των πληθυσμών και της εκτίμησης της ακίνητης περιουσίας των ανταλλαξίμων.

β. Όταν έγινε γνωστή η υπογραφή της Σύμβασης και οι όροι της, οι πρόσφυγες που βρίσκονταν στην Ελλάδα αντέδρασαν έντονα. Σε όλες τις πόλεις της Ελλάδας συγκρότησαν συλλαλητήρια, διατρανώνοντας την απόφασή τους να εμποδίσουν την εφαρμογή της. Η πραγματικότητα όμως, όπως είχε διαμορφωθεί μετά την έξοδο χιλιάδων Ελλήνων από τις πατρογονικές εστίες τους και την άρνηση της Τουρκίας να δεχτεί την επιστροφή τους, ανάγκασε την ελληνική αντιπροσωπεία να συμφωνήσει.

Ήδη από το φθινόπωρο του 1922 η Ελλάδα φαινόταν να έχει άμεση ανάγκη μιας συμφωνημένης υποχρεωτικής ανταλλαγής, καθώς οι ελληνικοί πληθυσμοί είχαν ήδη εγκαταλείψει τα τουρκικά εδάφη και αποκλειόταν η επιστροφή τους.

Εξάλλου η υπογραφή της Σύμβασης υποβοηθούσε τις βλέψεις των ηγετών των δύο χωρών (Βενιζέλου και Κεμάλ) για τη διασφάλιση και αναγνώριση των συνόρων τους, την επίτευξη ομοιογένειας και την απρόσκοπτη ενασχόληση με την εσωτερική μεταρρύθμιση και ανάπτυξη. Σύμφωνη ήταν και η Κοινωνία των Εθνών. Οι πρόσφυγες έμειναν με την πικρία ότι το δίκαιο και τα συμφέροντά τους θυσιάστηκαν στο βωμό των συμφερόντων του ελληνικού κράτους.

Όπως μαρτυρεί και το τηλεγράφημα του Βενιζέλου στις 13 Οκτωβρίου 1922 στον Φρίτζχοφ Νάνσεν, επίτροπο της Κοινωνίας των Εθνών για την παροχή αρωγής στους πρόσφυγες, η τουρκική κυβέρνηση είχε ήδη αποφασίσει να μην ανεχθεί στο εξής την παρουσία των Ελλήνων στα οθωμανικά εδάφη.

Οπότε ήταν επιτακτική ανάγκη η επίτευξη μιας συμφωνίας αρχικά για να αποτραπεί η χειρίστη εκδοχή της μονομερούς απογύμνωσης και εκδίωξης ή εξόντωσης των ελληνικών πληθυσμών, αλλά παράλληλα και να επιτευχθεί η απομάκρυνση σχεδόν μισού εκατομμυρίου Τούρκων από τα ελληνικά εδάφη.

Επιπρόσθετα η συμφωνία θα διασφάλιζε την αξιοποίηση των ακίνητων μουσουλμανικών περιουσιών και υπήρχαν στην Ελλάδα προκειμένου να αποκατασταθεί μεγάλο μέρος των Ελλήνων προσφύγων από την Τουρκία.

ΘΕΜΑ Δ1

α. Στον ελληνικό χώρο, το πρόβλημα της έγγειας ιδιοκτησίας δεν γνώρισε τις εντάσεις που παρατηρήθηκαν σε άλλα ευρωπαϊκά ή βαλκανικά κράτη. Η προοδευτική διανομή των εθνικών γαιών που προέκυψαν από τον επαναστατικό αγώνα του 1821-1828 δημιούργησε πλήθος αγροτών με μικρές ή μεσαίες ιδιοκτησίες. Τα λίγα εναπομείναντα «τσιφλίκια» στην Αττική και την Εύβοια δεν προκαλούσαν ιδιαίτερο πρόβλημα. Αργότερα όμως, η διεύρυνση του ελληνικού κράτους με τα Επτάνησα (1864), την Άρτα και τη Θεσσαλία (1881) έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα της μεγάλης ιδιοκτησίας.

Πράγματι το κείμενο Α επιβεβαιώνει ότι το πρόβλημα της μεγάλης γαιοκτησίας προέκυψε με την ενσωμάτωση της Άρτας και της Θεσσαλίας, καθώς μέχρι τότε το ελληνικό κράτος είχε επιτυχώς καταπολεμήσει τη δημιουργία μεγάλων ιδιοκτησιών γης ευνοώντας τη μικρή ιδιοκτησία και την οικογενειακή παραγωγή.

Τα «τσιφλίκια» της Θεσσαλίας αγοράστηκαν από πλούσιους Έλληνες του εξωτερικού οι οποίοι, πέρα από το γεγονός ότι διατήρησαν τον αναχρονιστικό θεσμό των κολίγων, άσκησαν πολιτικές και κοινωνικές πιέσεις για να κερδοσκοπήσουν από την παραγωγή του σιταριού. Επιδίωξαν δηλαδή την επιβολή υψηλών δασμών στο εισαγόμενο από τη Ρωσία σιτάρι, ώστε να μπορούν να καθορίζουν όσο το δυνατόν υψηλότερες τιμές για το εγχώριο, προκαλώντας μάλιστα μερικές φορές και τεχνητές ελλείψεις.

β. Στην περίοδο του Χαρ. Τρικούπη στα εδάφη της Θεσσαλίας, στα οποία κυριαρχούσε η μεγάλη ιδιοκτησία, οι τρικουπικοί υποστήριζαν τους μεγαλογαιοκτήμονες. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο κείμενο Α η κυβέρνηση Τρικούπη εμφανώς υποστήριξε τη συγκρότηση μιας μεγάλης γαιοκτησίας, καθώς οι ιδιοκτήτες των τσιφλικιών δεν ανήκαν στην κοινωνική ομάδα των μέχρι τότε ισχυρών παραγόντων της τοπικής αυτοδιοίκησης, αλλά ήταν οι Έλληνες χρηματιστές της διασποράς. Η αγροτική πολιτική του Τρικούπη λοιπόν έπρεπε να προσφέρει νομιμοποίηση, πολιτική και κοινωνική στη νέα κοινωνική ομάδα που κυριαρχεί στην ελληνική πραγματικότητα. Αντίθετα οι δηλιγιαννικοί προσπάθησαν, χωρίς τελικά να το κατορθώσουν, να χορηγήσουν γη στους αγρότες και έλαβαν κάποια μέτρα για τη βελτίωση της θέσης τους. Το κείμενο Β επιβεβαιώνει την κοινωνική πολιτική του Δηλιγιάννη που

στόχευε στην προώθηση των συμφερόντων της μικρής αγροτικής ιδιοκτησίας με τη διανομή γης, τη δημιουργία ταμείων αγροτικής πίστης και τον καθορισμό της σχέσης τσιφλικάδων - αγροτών. Οι προσπάθειες όμως αυτές δεν ευόδωσαν, εξαιτίας της σθεναρής αντίστασης των μεγαλογαιοκτημόνων και της ηγεσίας του Τρικουπικού κόμματος.

Αλλά και μετά την αλλαγή στην ηγεσία του Τρικουπικού κόμματος, όπως αναφέρεται στο κείμενο Γ' η συντηρητική κυβέρνηση Θεοτόκη με τον νόμο της 9^{ης} Ιουλίου 1899 «Περί εξώσεως δυστροπούντων ενοικιαστών» ευνόησε για άλλη μια φορά τα συμφέροντα των τσιφλικάδων. Η συνεχής όξυνση όμως των κοινωνικών συγκρούσεων, αλλά και η ισχυροποίηση της θέσης των κολίγων, οδήγησε την κυβέρνηση Θεοτόκη το 1906 να καταθέσει ένα νέο νομοσχέδιο, περιορίζοντας εκ νέου τα δικαιώματα των κολίγων. Τελικά αυτή η προσπάθεια δεν καρποφόρησε.

Οι πρακτικές αυτές δημιούργησαν εντάσεις και οδήγησαν στην ψήφιση νόμων το 1907, οι οποίοι επέτρεπαν στην εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση να απαλλοτριώνει μεγάλες ιδιοκτησίες, ώστε να μπορεί να τις διανέμει σε ακτήμονες.